

קִיב.

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות, ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו האדם, והיאך יתן צדקה, ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּנִי אֲשֶׁר־אֵישׁ יִרְא אֶת־יְהוָה בְּמִצּוֹתָיו חֲפִץ מְאֹד:

מצודת דוד

הללזיה אשרי זגו' - הללו את יה ואמרו בהלל אשרי איש זגו' כי הדבר הזה יחשב הלול לה' ירא זגו' - מלעבור על ל"ת במצותיו זגו' - לקיים מצות העשין

תלמוד בבלי

ואמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא: גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים. דאילו גבי ירא שמים כתיב: **אשרי איש ירא את ה', ואילו גבי נהנה מיגיעו כתיב: יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. אשריך - בעולם הזה, וטוב לך - לעולם הבא. ולגבי ירא שמים וטוב לך לא כתיב ביה. אשרי איש ירא את ה'. אשרי איש - ולא אשרי אשה. א"ר עמרם אמר רב: אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש (כשהוא בחור בכחו, כלומר ממחר להכיר בוראו קודם ימי הזקנה - רש"י)**

ספר עבודת הקודש

אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאוד, ואמרו ז"ל פרק קמא דעבודה זרה: במצותיו - ולא בשכר מצותיו, לפי שהמצות - הן הקשויים היפים והנאים והמלבושים, שהמלך מתפאר בהם. ורצונו תמיד במי שיתקשט ויתפאר בהם מעבדיו. והירא מעבדיו יודע זה, וחפץ בהם להיותם תקוני המלך ועדי תפארתו, כי אולי בהם יתרצה אל אדוניו:

ב גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יברך: רש"י

דור ישרים - אשר יבורך יהיה זרעו

מצודת דוד

גבור - לא זה בלבד שאשרי לו כי גם לזרעו ייטיב ויהיה כ"א גבור בארץ
ואף כל אנשי הדור של הישרים יהיו מבורכים כי מכריעים את העולם לזכות

תלמוד בבלי

האב זכה לבן בנוי בכח בעושר ובחכמה ובשנים...בכח: גבור בארץ
יהיה זרעו וגו'

ג הון ועושר בביתו וצדקתו עמדת לעד:

מצודת דוד

הון ועושר - עם כי יקבל גמול טוב בזה העולם ויהיה הון ועושר בביתו
עכ"ז שכר צדקתו עומדת לעד ושמורה לו לעוה"ב

תלמוד בבלי

הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד. רב הונא ורב חסדא. חד
אמר: זה הלומד תורה ומלמדה, וחד אמר: זה הכותב תורה נביאים וכתובים
ומשאילן לאחרים.

תלמוד ירושלמי

תני: המוכר ס"ת של אביו - אינו רואה סימן ברכה לעולם. וכל המקיים
ס"ת בתוך ביתו - עליו הכתוב אומר: הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד.

פרי עץ חיים

מורי זלה"ה (אריז"ל) היה אומר, כי כל המצות שאדם עושה, נרשמות
במצחו. וכל מצוה ומצוה נרשמת באות א', דרך אותיות המיוחדת לאותו מצוה.
ואם עושה מצוה אחת - מאיר האות של אותו מצוה, ואם עשה מצוה אחרת -
אז הארת אות מצוה א' מסתלקת, ונבלעת בפנים במצחו. אבל אם עשה מצוה
של צדקה - אינה נבלעת בפנים כמו בשאר האורות של שאר אותיות, אלא
מאיר כל השבוע במצחו בסוד: וצדקתו עומדת לעד, ולא נבלעת תיכף:

ד זרח בחשך אור לישרים חנון ורחום וצדיק: רש"י

זרח בחשך אור - כמו הזרית, ומדרשו הוא עצמו כביכול נעשה להם אור כמו ה' אורי וישעי (לעיל כ"ז)

מצודת דוד

זרח בחשך - בעת בוא חשכת הגיהנם יזרית המקום אור לישרים כי הוא חנון ולא ינכה להם מה שקבלו גמול בעוה"ז

תניא

ו"ש: זרח בחשך אור לישרים חנון ורחום וצדיק. דע"י שהאדם חנון ורחום וצדיק צדקות אהב - גורם לאור ה' שיזרח לנשמתו המלובשת בגופו העומד בחשך, שהוא משכא דחויא. וזה נקרא בשם ישועה.

ה טוב-איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט: רש"י

טוב איש חונן ומלוה וגו' - שחונן דלים ומלוה להם ואינו מדקדק לומר אין יכולת בידי, ואת דבריו הצריכין לו במאכל ובמשתה ובכסות מכלכל במשפט ובמדה וחס על נכסיו יכלכל דבריו במשפט - מנהיג חפציו

מצודת דוד

טוב - לזה טוב להאיש אשר חונן עניים ומלוה להם בעת דחקם וצרכי ביתו מכלכל במשפט הראוי וחס על נכסיו כי בהיות כן כפולה זכותו על כי מקמץ לעצמו ומפזר לעניים

מצודת ציון

יכלכל - ענין ספוק הצורך כמו וכלכלו את המלך (מלכים א ד)

מדרש

טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט. אין בריה שאינה חייבת לאלהים, אלא שהוא - חנון ורחום, ומוחל על כל הראשונים.

תלמוד בבלי

דרש רב עוירא...מאי דכתיב: טוב איש חונן ומלוזה יכלכל דבריו במשפט? לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש לו, וילבש ויתכסה במה שיש לו, ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו, שהן תלויין בו, והוא תלוי במי שאמר והיה העולם.

ו כִּי-לְעוֹלָם לֹא-יִמּוֹט לְזִכָּר עוֹלָם יְהִיָּה צַדִּיק:

מצודת דוד

לא ימוט - לא יהיה נוטה לנפול

לזכר עולם - אף בעוה"ב יוזכר לצדיק ויקבל עוד גמול

ז מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לְבוֹ בְּטוֹחַ בִּיהוָה:

רש"י

נכון לבו - נאמן לבו ליוצרו

מצודת דוד

משמועה רעה - עת ישמע בעולם שמועה רעה לא יירא ממנה ולבו יהיה נכון בטוח בה' שלא תגע בו הרעה

תלמוד בבלי

אמר רבא...משמועה רעה לא יירא - מה טעם? נכון לבו בטוח בה'. מסיפיה לרישיה מדריש: (אם) נכון לבו בטוח בה' - משמועה רעה לא יירא.

ח סָמוּךְ לְבוֹ לֹא יִירָא עַד אֲשֶׁר-יֵרָאָה בְּצַרְיוֹ:

רש"י

סמוך לבו - נשען ובטוח על הקב"ה

מצודת דוד

סמוך - כ"כ יהיה לבו סמוך בה' ולא יירא עד יתן לב לראות בהרעה הבאה על צריו כי כשהאדם הוא בפחד אינו נותן לב לראות נקמת צריו

מצודת ציון

סמוך - ענין השענה

ט פִּזֵר נָתַן לְאֲבִיוֹנִים צְדָקָתוֹ עוֹמֶדֶת לְעַד קֶרְנוֹ תְרוֹם בְּכָבוֹד :

מצודת דוד

פזר - בעבור פזור הממון אשר נתן לאביונים יהיה שכר צדקתו שמורה לעוה"ב וגם בעוה"ז תרום ממשלתו בכבוד

מצודת ציון

קרנו - חזקו וממשלתו

אריז"ל

א"ר אבהו: שאלו את שלמה - עד היכן כחה של צדקה? א"ל: צאו וראו מה פירש דוד אבא: פזר נתן לאביונים עומדת לעד קרנו תרום בכבוד גוי. הענין הוא, שהוקשה לו בפסוק, שהול"ל פִּזֵר - בניקודת ציר"י, והול"ל: פִּזֵר ונתן לאביונים, צדקתו עומדת לעד. אבל באומרו פִּזֵר בפתח תחת הזיין - נראה לשעבר. לזה אמר, כי כוונת הכתוב היא - להגדיל כח הצדקה. כי לא די מה שמפזר הצדקה לשם צדקה, אלא אפ"י מה שכבר פזר אותה לשעבר שלא לשם צדקה, ואח"כ נמלך ליתנה לשם צדקה - אפ"ה: צדקתו עומדת לעד.

אדמו"ר הזקן

פזר נתן לאביונים כו' קרנו תרום בכבוד. פי' - שהמל' דאצילות נקראת קרן ע"ש שהיא התחברות אצי" עם הבריאה, וזהו עד"מ - כמו קרן זויות, שהוא התחברות ב' הכתלים.

י רָשַׁע יִרְאֶה וְכַעַס שְׁנָיו יִחַרְק וְנִמָּס תְּאוֹת רְשָׁעִים תֵּאָבֵד :
רש"י

רשע יראה זכעס - ל' פעל כמו ויכעס לפיכך נקוד חציו קמץ וחציו פתח וטעמו למטה:

מצודת דוד

רשע - כאשר יראה הרשע את זאת יכעוס בעצמו לגודל הקנאה ויחרוק שניו כדרך המתקצף ולבבו ימס בקרבו ברוב הקנאה אולם תאוותו תהיה אבודה ולא יוכל למלאותה לעשות אל הצדיק שהוא מאומה רע

מצודת ציון

יחרק - ענינו שחיקת וטחינת השנים אלו באלו בהתקצף האדם על חבירו כמו ויחרקו שן (איכה ב)